

РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, професора
Волобуєвої Олени Олексіївни на дисертацію
Потоцького Мирослава Михайловича «Затримання особи за
підозрою у вчиненні кримінального правопорушення», представлену на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Актуальність обраної автором теми не викликає сумнівів. Адже кримінальний процес неможливо уявити без застосування заходів примусу. Затримання особи, як захід примусу, значно обмежує право особи на свободу та особисту недоторканність. Підстави та порядок застосування заходів примусу, які суттєво обмежують конституційні права особи повинні бути чітко визначені національним законодавством та відповідати принципу верховенства права.

Недоліки у правовому регулюванні здійснення кримінального процесуального затримання негативно впливають на дотримання прав і свобод затримуваних осіб та негативно впливають на діяльність органів кримінального переслідування. Тому норми, які регулюють здійснення затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, повинні відповідати принципу правової визначеності.

Актуальність обраної теми також обумовлена ступенем розробленості цієї проблеми в науковій літературі. Попри наявність наукових робіт, що присвячені розгляду проблем кримінального процесуального затримання, наразі залишаються спірні питання стосовно затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, які потребують негайного вирішення на законодавчому рівні.

Усе вищенаведене доводить актуальність, теоретичну та практичну значимість дисертаційного дослідження М.М. Потоцького.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана М.М. Потоцьким тема дисертації «Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» узгоджується з положеннями Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року (у

частині встановлення строків затримання неповнолітніх осіб у кримінальному провадженні), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1027-р від 18 грудня 2018 року, Національної стратегії у сфері прав людини (у частині запобігання та протидії катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність), затвердженої Указом Президента України № 119/2021 від 24 березня 2021 року, пріоритетного напрямку «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року №12-21, реформи правоохоронної системи Стратегії сталого розвитку «України – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Донецького юридичного інституту МВС України (протокол № 2 від 24 жовтня 2018 року), уточнена на засіданні вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ (протокол № 4 від 27 жовтня 2021 року).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація М.М. Потоцького є одним з перших у науці кримінального процесу науковою роботою, що присвячена комплексному дослідженню затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Дисертаційна робота має безумовну наукову новизну, яка полягає в тому, що вперше:

– визначено, що затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення – це короткостроковий захід законного примусу, що спрямований на забезпечення належної поведінки, реалізується представниками держави та цивільними особами шляхом обмеження права на свободу за наявності підозри щодо скоєння будь-якого кримінального

правопорушення (незалежно від суворості санкції), підлягає обов'язковій анкетній чи позаанкетній фіксації та забезпечується прокурорським наглядом і судовим контролем;

– з'ясовано, що функціями кримінального процесуального затримання є: припинення кримінальних правопорушень; інформаційне забезпечення початкового етапу кримінальної процесуальної діяльності; забезпечення проведення першочергових процесуальних дій за участю затриманого; запобігання неналежної поведінки підозрюваного на первісному етапі розслідування; створення умов для вирішення питання про застосування або зміну запобіжного заходу; превентивна функція;

– доведено, що спеціальними правилами здійснення кримінального процесуального затримання є: затримання поза вимогою «безпосередність»; спеціальний суб'єкт затримання, який обумовлений територією його застосування; спеціальна згода на затримання окремої категорії осіб; необхідний ступінь тяжкості злочину для затримання неповнолітніх; зменшення часових меж для затримання неповнолітніх; збільшення часових меж для превентивного затримання та затримання в умовах воєнного стану; заміна судового контролю на прокурорський контроль щодо превентивного затримання та затримання в умовах воєнного стану;

– обґрунтовано, що ефективність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення – це здатність затримання у легальний спосіб, що регламентований якісним кримінальним процесуальним законом, шляхом короткострокового обмеження права на свободу, оперативно досягнути мети щодо гарантування належної поведінки підозрюваного та інформаційного забезпечення початкового етапу досудового кримінального провадження;

– з'ясовано, що напрямами підвищення ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення є: регламентація затримання незалежно від початку досудового розслідування; нормативне визначення поняття «уповноважена службова особа»;

удосконалення підстав затримання у частині відсутності вимоги «безпосередність»; оптимізація реєстрації (фіксації) затримання; здійснення невідкладного автоматичного судового контролю; скасування вимоги щодо суворості санкції злочину для застосування затримання; відмежування затримання від примусового забезпечення участі осіб під час здійснення слідчих (розшукових) дій; врегулювання процедури звільнення особи у випадку досягнення мети затримання; визначення моменту законного затримання та удосконалення його часових меж; унормування механізму реалізації затримання у випадку зміни форми досудового розслідування; розширення кола осіб, до яких може бути застосовано кримінальне процесуальне затримання; удосконалення регламентації застосування примусу під час затримання; приведення процедурної форми адміністративного затримання у відповідність до процедури кримінального процесуального затримання; покращення регулювання затримання в умовах воєнного стану;

Науково важливим є той факт, що вивчення теоретичного та практичного підґрунтя проблем дало змогу удосконалити:

– теоретичні положення стосовно розширення кола осіб, до яких може бути застосовано кримінальне процесуальне затримання. Запропоновано регламентувати механізм виняткового затримання очевидців («потенційних» свідків) кримінального правопорушення, що може реалізовуватися за наявності протидії з'ясуванню обставин на місці події;

– пропозиції щодо медичного огляду затриманих осіб за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Визначено необхідність унормування обов'язкового медичного огляду затриманої особи за наявності у неї видимих тілесних ушкоджень. У такому випадку затримана особи повинна негайно доставлятися до найближчого медичного закладу для проведення огляду;

Подальшого розвитку набули:

– теоретичні положення щодо використання стандартів переконання під час кримінального процесуального затримання. Наголошено, що застосування конкретного стандарту переконання щодо реалізації затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення залежить від обставини часу та раптовості;

– наукові погляди стосовно меж застосування примусу під час затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Констатовано, що у ході затримання може визнаватися законним (правомірним) завдання особі тілесних ушкоджень та позбавлення її життя.

Також М.М. Потоцьким пропонується вдосконалення кримінального процесуального законодавства, а саме сформульовані законодавчі пропозиції щодо змін та доповнень до ст.ст. 208, 209, 298² КПК України та запровадження ст. 209¹ КПК України.

Практичне значення одержаних результатів роботи М.М. Потоцького полягає у тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації положення, висновки і пропозиції впроваджено і надалі може бути використано у:

науково-дослідній сфері – під час подальшої теоретичної розробки проблем затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (акт впровадження Донецького державного університету внутрішніх справ від 16 грудня 2021 року);

законотворчому процесі – при удосконаленні норм кримінального процесуального закону у частині правової регламентації кримінального процесуального затримання (акт впровадження Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 14 січня 2022 року);

правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (акт впровадження Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 20 січня 2022 року; акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 23 грудня 2021 року);

навчально-методичній діяльності – при викладанні навчальних дисциплін кримінального процесуального профілю та підготовці навчально-методичних матеріалів (акт впровадження Донецького державного університету внутрішніх справ від 16 грудня 2021 року; акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від 24 грудня 2021 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз анотації, тексту дисертації та публікацій дисертанта дають підстави зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, повною мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням роботи.

Так, для досягнення мети та вирішення завдань дисертаційного дослідження М.М. Потоцьким застосовано систему загальнонаукових та спеціальних методів. Так, історико-правовий метод використовувався для з'ясування та аналізу історичних етапів становлення затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (підрозділ 1.1.). Застосування формально-логічного та порівняльно-правового методів було обумовлено необхідністю наукового опрацювання поняття та функціонального призначення кримінального процесуального затримання, загальних та спеціальних правил затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, ефективності кримінального процесуального затримання (усі розділи). Системно-структурний та структурно-функціональний методи реалізовувалися під час визначення поняття затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (підрозділи 1.2, 1.3.), дослідження загальних та спеціальних правил затримання, ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (розділи 2, 3). Соціологічний та статистичний методи застосовувалися для одержання та узагальнення результатів опитування слідчих, дізнавачів, адвокатів у кримінальних

провадженнях та патрульних поліцейських. Системне використання наведених методів уможливило здійснення комплексного та ґрунтовного наукового дослідження затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення та отримання обґрунтованих і достовірних наукових результатів.

Характеристика основних положень роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У трьох основних частинах дисертаційної роботи комплексно досліджено ключові теоретико-прикладні аспекти затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. На основі аналізу напрацювань науки кримінального процесу, відповідних положень національного та міжнародного законодавства розроблено пропозиції щодо удосконалення правового регулювання затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

У першому розділі дисертації «Сутність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» розглянуто питання історичних етапів становлення затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; поняття затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; функціональне призначення затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

У другому розділі дисертації «Правила затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» досліджено питання загальних та спеціальних правил затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

У третьому розділі дисертації «Ефективність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» розглянуто питання: поняття ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; напрями підвищення ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Анотація дисертації ідентична її основному змісту та повною мірою відображає основні положення дослідження.

Позитивно варто відмітити використання результатів анкетування практичних працівників слідчих підрозділів та органів дізнання, працівників патрульної поліції та адвокатів у кримінальних провадженнях.

Також позитивним є те, що М.М. Потоцький оприлюднював результати своїх досліджень починаючи з 2018 року. Це свідчить про тривалу, систематичну і сплановану дослідницьку роботу, результатами чого автор ділився з науковою спільнотою.

Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні наукові результати дисертації відображено у 14 наукових публікаціях, з них 6 статей – у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 підрозділ у колективній монографії, 1 стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу з наукового напрямку «Право», 6 тез доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та науково-практичних семінарів. В наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукові положення дисертації викладені у належному обсязі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертації М.М. Потоцького текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, здобутки дисертанта, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні положення роботи:

1. На с. 40-67 автором досліджено ознаки затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. М.М. Потоцький зазначає, що затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення характеризується такими ознаками: законність примусу, обмеження права на свободу, уповноважені та не уповноважені суб'єкти застосування, обмеженість тривалості, незалежність від суворості санкції, анкетна та позаанкетна фіксація, прокурорський нагляд, судовий контроль. Разом з тим, будь-яке здійснення затримання особи містить у собі інформацію, яка може бути використана на першочерговому етапі розслідування. Тому, видається, що «інформаційну» ознаку затримання особи у кримінальному провадженні має бути обов'язково виокремлено та досліджено.

2. На с. 36 дисертації автором вдало визначено історичні етапи становлення інституту затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Так, М.М. Потоцький пише, що на підставі аналізу законодавства та доктрини кримінального процесу, виокремлено такі історичні етапи становлення затримання особи у кримінальному процесі: давній (до 1864 р.), дореволюційний (1864-1917 рр.), радянський (1917-1991 рр.), перехідний (1991-2012 рр.), сучасний (2012-2021 рр.), майбутній (2021 р.-...). На думку рецензента, більш детального роз'яснення потребує підхід автора щодо визначення майбутнього етапу з вказівкою на події, які будуть свідчити про його завершення.

3. Автор неодноразово наголошує, що можливість затримання особи у кримінальному провадженні має існувати незалежно від суворості санкції кримінального правопорушення, за вчинення якого особа підозрюється (с. 54, 212). Також М.М. Потоцький допускає можливість застосовувати затримання й до осіб, відносно яких у подальшому неможливо обрати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою (відповідно до положень ч. 2 ст. 183 КПК України). У зв'язку з цим, виникає питання щодо пропорційності застосованого затримання майбутньому покаранню та запобіжному заходу.

Тому такі пропозиції дисертанта потребують конкретизації та аргументування.

4. На с. 167-168 дисертантом розкрито поняття ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення як здатність затримання у легальний спосіб, що регламентований якісним кримінальним процесуальним законом, шляхом короткострокового обмеження права на свободу, оперативно досягнути мети щодо гарантування належної поведінки підозрюваного та інформаційного забезпечення початкового етапу досудового кримінального провадження.

Разом з тим, на с. 84 автор пише, що функціями кримінального процесуального затримання є: припинення кримінальних правопорушень; інформаційне забезпечення початкового етапу кримінальної процесуальної діяльності; забезпечення проведення першочергових процесуальних дій за участю затриманого; запобігання неналежної поведінки підозрюваного на первісному етапі розслідування; створення умов для вирішення питання про застосування або зміну запобіжного заходу; превентивна функція.

Аналіз наведеного поняття ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення та функцій кримінального процесуального затримання обумовлює питання про те, яким чином поняття ефективності затримання співвідноситься з функціями припинення кримінальних правопорушень та створення умов для вирішення питання про застосування або зміну запобіжного заходу?

Наведені зауваження та пропозиції здебільшого носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації М.М. Потоцького.

Загальний висновок. Представлена дисертаційна робота Мирослава Михайловича Потоцького «Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» є завершеною, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і практичне значення для науки кримінального процесу. Дисертаційне

дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а автор Потоцький Мирослав Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Рецензент –
кандидат юридичних наук, професор,
т.в.о. проректора
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Олена ВОЛОБУСОВА

30 вересня 2022 року

Підпис Волобуєвої Олени Олексіївни засвідчую

**Начальник відділу
документування службової діяльності**

Юлія МЕРКУЛОВА